

UN TARGETED SANCTIONS: ISSUES OF PRACTICAL EFFECTIVENESS AND COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL LAW REQUIREMENTS

Aytmuratov Berdibek Yelmuratovich

Master's Student, Faculty of International Law, University of World Economy and Diplomacy,
berdibekaytmuratov@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15478587>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2025
Accepted: 20th May 2025
Online: 21th May 2025

KEYWORDS

Targeted sanctions, international law, Security Council, accurate identification of targets, minimum standards, asset freezing, humanitarian consequences, political objectives, human rights.

ABSTRACT

This article provides a critical analysis of the United Nations (UN) targeted sanctions. It examines the practical effectiveness of these measures in ensuring international peace and security, as well as their compliance with international law—particularly in relation to human rights and relevant legal procedures (due process) standards. sustainability and transparency of economic policy.

BMTNING MAQSADLI SANKSIYALARI: AMALIY SAMARADORLIK VA XALQARO HUQUQ TALABLARIGA MUVOFIQLIK MASALALARI

Aytmuratov Berdibek Yelmuratovich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq fakulteti magistranti,
berdibekaytmuratov@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15478587>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2025
Accepted: 20th May 2025
Online: 21th May 2025

KEYWORDS

Maqsadli sanksiyalar, xalqaro huquq, Xavfsizlik Kengashi, nishonni to'g'ri tanlash, minimal standartlar, aktivlarni muzlatish, gumanitar oqibatlar, siyosiy maqsadlar, inson huquqlari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) maqsadli sanksiyalari tanqidiy tahlil qilinadi. Unda ushbu choralarning xalqaro tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi amaliy samaradorligi hamda xalqaro huquq, xususan, inson huquqlari va tegishli huquqiy tartib-taomillar (due process) standartlariga muvofiqligi baholanadi.

KIRISH

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Nizomining VII Bobi BMT Xavfsizlik Kengashiga xalqaro tinchlik va xavfsizlikni saqlash yoki tiklash uchun harbiy kuch ishlatishni o'z ichiga olmaydigan majburlov choralari ko'rish vakolatini beradi [1]. Ushbu choralarda orasida sanksiyalar muhim o'rin tutadi. XX asrning 90-yillaridan boshlab, keng qamrovli iqtisodiy sanksiyalarning og'ir gumanitar oqibatlarini tufayli xalqaro hamjamiyat e'tibori ko'proq «maqsadli» yoki «aqli» sanksiyalarga qaratila boshladi.

Maqsadli sanksiyalar keng ko'lami iqtisodiy embargolardan farqli o'laroq, muayyan shaxslar, guruhlar, tashkilotlar yoki iqtisodiyotning ma'lum sektorlariga yo'naltirilgan choralardir.[1] Ularning keng tarqalgan turlari qurol embargosi, sayohat taqiqlari, aktivlarni muzlatish, moliyaviy cheklovlar va ma'lum tovarlar (masalan, ko'mir, olmos, neft) savdosiga cheklovlarni o'z ichiga oladi. Bunday sanksiyalarning asosiy maqsadi tinch aholiga minimal zarar yetkazgan holda, tinchlik va xavfsizlikka tahdid solayotgan qaror qabul qiluvchilar yoki guruhlariga bosim o'tkazishdir.[3]

Ushbu maqolaning asosiy tadqiqot savollari quyidagilardan iborat: BMTning maqsadli sanksiyalari amalda qanchalik samarali? Ularning ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi xalqaro huquq, jumladan, inson huquqlari va tegishli huquqiy tartib-taomillar normalariga qay darajada mos keladi?

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ilmiy adabiyotlarda maqsadli sanksiyalarga o'tish keng qamrovli choralarning salbiy gumanitar oqibatlariga javob sifatida ko'rib chiqiladi [2]. Biroq, ularning samaradorligi borasida munozaralar davom etmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maqsadli sanksiyalar faqat cheklangan holatlarda (taxminan 22% hollarda kamida bitta maqsadga erishishda) samarali bo'lgan [4]. Tanqidchilarning fikricha, bunday sanksiyalar ko'pincha siyosiy qarorlarga cheklangan ta'sir ko'rsatadi [7], ularni chetlab o'tish imkoniyatlari mavjud («sanksiya buzuvchilar») va «aqli» sanksiyalarning an'anaviy keng qamrovli choralardan haqiqatan ham samaraliroq ekanligi munozarali bo'lib qolmoqda [6]. Garchi maqsadli bo'lsa-da, salbiy iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar (masalan, YaIMning pasayishi, inflyatsiya, tadqiqot tizimlariga ta'sir) saqlanib qolishi ehtimoli mavjud.

Ushbu maqolaning metodologiyasi samaradorlik va qonuniylik bo'yicha qarashlardagi yaqinlik va farqlarni aniqlash, ma'lumotlarni sintez qilish va mavjud dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishni o'z ichiga oladi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, maqsadli sanksiyalarning nazariy aniqligi va ularning *amaldagi* ta'siri hamda huquqiy qabul qilinishi o'rtasida sezilarli tafovutlar bor.

Shuningdek, BMT choralari bilan bir qatorda avtonom sanksiyalarning tobora ko'proq qo'llanilishi [9] vaziyatni murakkablashtirmoqda, bu ham samaradorlikni baholashga (BMT yoki avtonom sanksiya ishlayaptimi?), ham ro'yxatdan chiqarish jarayonlariga (BMT tomonidan ro'yxatdan chiqarish avtonom sanksiyalar saqlanib qolsa, haqiqiy yengillik bermasligi mumkin) ta'sir ko'rsatishi mumkin.

MUHOKAMA

Amaliy samaradorlik. BMT maqsadli sanksiyalarining samaradorligini baholashda ularning turli maqsadlarini hisobga olish muhimdir: xatti-harakatlarni o'zgartirishga majburlash, faoliyatni cheklash va siyosiy signal yuborish yoki stigmatizatsiya qilish va

boshqalar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sanksiyalar ko'pincha asosiy siyosiy o'zgarishlarga erishishdan ko'ra, nishonning imkoniyatlarini cheklash yoki xalqaro hamjamiyatning noroziligini bildirishda muvaffaqiyatliroq bo'ladi. Samaradorlik bir qator omillarga bog'liq. Birinchidan, *nishonni to'g'ri tanlash* muhim ahamiyatga ega. Haddan tashqari ko'p, juda oz yoki noto'g'ri nishonlarni ro'yxatga kiritish chora-tadbirlarning ishonchliligiga putur yetkazadi.[4] Ro'yxatga kiritish uchun aniq va oshkora mezonlar zarur. Ikkinchidan, *amalg'a oshirish va monitoring* samaradorlik uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Milliy darajada sanksiyalarni tatbiq etishdagi qiyinchiliklar va ularni chetlab o'tish urinishlari (uchinchi davlatlar orqali savdoni yo'naltirish, old kompaniyalardan foydalanish, qora bozor pudratchilari, muqobil moliyalashtirish manbalari, kemalarni qayta ro'yxatdan o'tkazish yoki niqoblash) keng tarqalgan. Uchinchidan, sanksiyalar *kengroq strategiyaning bir qismi* bo'lgandagina samarali bo'ladi. Tinchlikparvarlik operatsiyalari, vositachilik va siyosiy muloqot bilan birgalikda qo'llanilganda ularning ta'siri kuchayadi. Mintaqaviy tashkilotlarning BMT harakatlarini to'ldirishi ham samaradorlikni oshiradi. To'rtinchidan, *sanksiya turi* ham muhim. Masalan, olmos savdosiga qo'yilgan cheklovlar kabi tovar sanksiyalari yuqori samaradorlik ko'rsatishi mumkin, yolg'iz qurol embargosi esa kamroq samara beradi.[4]

Xalqaro huquq talablariga muvofiqlik. Maqsadli sanksiyalarning xalqaro huquqqa muvofiqligi masalasi, ayniqsa, tegishli huquqiy tartib-taomillar (due process) prinsipi nuqtai nazaridan jiddiy munozaralarga sabab bo'lmoqda. Asosiy muammo shundaki, nishonga olingan shaxslar va tuzilmalar ko'pincha o'zlariga qarshi qo'llanilgan choralar haqida o'z vaqtida xabardor qilinmaydi, qaror qabul qiluvchi organga o'z dalillarini taqdim eta olmaydi va qaror ustidan shikoyat qilish uchun samarali, xolis mexanizmga ega emas. Taklif etilgan minimal standartlar qatoriga shaxs yoki tuzilmaning chora haqida xabardor bo'lish huquqi, qaror qabul qiluvchi organga (ehtimol Kotibiyatdagi markaziy nuqta orqali) murojaat qilish imkoniyati, advokat yordamidan foydalanish huquqi va xolis organ tomonidan samarali qayta ko'rib chiqish huquqi kiradi.

Maqsadli sanksiyalar *inson huquqlariga* bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aktivlarni muzlatish mulk huquqini, sayohat taqiqlari erkin harakatlanish huquqini cheklaydi, shuningdek, shaxsiy hayotga daxlsizlik va adolatli sud muhokamasi huquqlariga ham ta'sir qiladi [5]. Bu BMT Nizomining inson huquqlarini rag'batlantirish majburiyati bilan qanday muvofiqlashadi degan savolni tug'diradi.

Gumanitar jihatlar. Maqsadli sanksiyalarning asosiy g'oyalaridan biri keng qamrovli choralarning vayronkor gumanitar oqibatlaridan qochish edi. Nazariy jihatdan, ular faqat qaror qabul qiluvchi elita yoki tahdid manbalariga qaratilgan bo'lishi kerak. Biroq, amalda hatto maqsadli sanksiyalar ham kutilmagan salbiy oqibatlarga olib kelishi yoki gumanitar yordam yetkazilishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Sanksiyalarga rioya qilish tartib-taomillari gumanitar tashkilotlar uchun qo'shimcha yuk bo'ladi [8].

Shu sababli, ko'plab sanksiya rejimlari *gumanitar istisnolar* mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Masalan, ba'zi holatlarda aktivlarni muzlatish choralaridan gumanitar ehtiyojlar uchun mablag'larni chiqarishga ruxsat beriladi. BMT Xavfsizlik Kengashi rezolyutsiyalari ko'pincha sanksiyalar "tinch aholiga salbiy gumanitar oqibatlarga olib kelishi mo'ljallanmaganligini" ta'kidlaydi. Afg'oniston bo'yicha 2615 (2021) rezolyutsiyasi kabi maxsus hujjatlar gumanitar yordam uchun aniq istisnolar belgilaydi [10]. Biroq, bunday istisnolarning amalda qanchalik

samarali va qulay ekanligi, shuningdek, ularni qo'llash bo'yicha aniq yo'riqnomalarning mavjudligi muhim masaladir. Sanksiyalarning gumanitar ta'sirini oldindan baholash va doimiy monitoring qilish zarurati ham ta'kidlanadi. "Gumanitar istisnolar" tushunchasining mavjudligi hatto maqsadli sanksiyalardan ham zarar yetkazish *potensialini* tan olishni anglatadi. Bu keng qamrovli sanksiyalardan farq daraja va fokusda ekanligini, gumanitar xavfni to'liq bartaraf etmasligini ko'rsatadi.

NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, BMTning maqsadli sanksiyalari samaradorligi bir xil emas. Ular turli maqsadlar uchun qo'llaniladigan ko'p qirrali vosita bo'lsa-da, ular fundamental xatti-harakatlarni o'zgartirishga majburlashdan ko'ra, faoliyatni cheklash va siyosiy signal yuborishda ko'proq muvaffaqiyatga erishadi. Ularning muvaffaqiyati ehtiyotkorlik bilan ishlab chiqish, aniq nishonga olish, mustahkam amalga oshirish va monitoring hamda kengroq siyosiy strategiyalarga integratsiya qilish kabi omillarga bog'liq. Shu bilan birga, sanksiyalardan qochish va avtonom sanksiyalarning murakkablashtiruvchi ta'siri kabi jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda.

Huquqiy muvofiqlik nuqtai nazaridan, maqsadli sanksiyalar, huquqiy jihatdan aniqroq bo'lishga qaratilganiga qaramay, xalqaro huquq, ayniqsa, ro'yxatga kiritilgan shaxslar va tuzilmalarning tegishli huquqiy tartib-taomillar (due process) huquqlari bo'yicha jiddiy xavotirlarni keltirib chiqaradi. Xavfsizlik Kengashining siyosiy mandati va xalqaro inson huquqlari huquqi talablari o'rtasidagi asosiy ziddiyat hal etilmagan [8].

Gumanitar nuqtai nazardan, maqsadli sanksiyalar keng qamrovli choralarga nisbatan tinch aholiga yetkaziladigan zararni kamaytirishda yaxshilanishni anglatadi. Biroq, kutilmagan salbiy oqibatlar va gumanitar harakatlarga to'sqinlik qilish xavfi saqlanib qolmoqda, bu esa aniq istisno mexanizmlari va doimiy hushyorlikni taqozo etadi [2]. Umuman olganda, BMTning maqsadli sanksiyalari hali ham "qurilish bosqichida" bo'lgan vosita sifatida namoyon bo'ladi. U o'tmishdagi qo'pollikdan uzoqlashgan, ammo siyosiy maqsadlarga samarali erishish bilan birga, talabchan huquqiy va gumanitar standartlarga izchil rioya qilishning murakkabliklarini hali to'liq hal qilmagan.

XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash mumkin, maqsadli sanksiyalar keng qamrovli choralarning kamchiliklarini bartaraf etish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, BMTning xalqaro tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha asosiy harbiy bo'lmagan vositalaridan biriga aylandi.

Biroq, tahlil shuni ko'rsatadiki, ushbu vosita ikki tomonlama qiyinchilikka duch kelmoqda. Bir tomondan, ularning amaliy samaradorligi ko'pincha cheklangan va kontekstga bog'liq bo'lib qolmoqda, ular ko'pincha majburlashdan ko'ra cheklash yoki signal berishda samarali bo'lsa, ikkinchi tomondan, nishonga olingan shaxslar va tuzilmalar uchun xalqaro inson huquqlari huquqi, ayniqsa, tegishli huquqiy tartib-taomillar standartlariga to'liq rioya qilishda jiddiy muammolar mavjud.

Shu bois, BMTning maqsadli sanksiyalarining qonuniyligi va potentsial samaradorligini ta'minlash uchun ularni doimiy ravishda takomillashtirib borish zarur. Bu protsessual kafolatlarni kuchaytirish (shaffoflik, shikoyat qilish imkoniyati, mustaqil qayta ko'rib chiqish [3]), nishonga olish metodologiyasini yaxshilash, mutanosiblikni ta'minlash, amalga oshirish va monitoringni kuchaytirish hamda gumanitar jihatlarni samarali boshqarishni o'z ichiga

oladi. Ushbu mexanizmlarning to'g'ri ishlashi BMTga a'zo barcha davlatlar, jumladan, mintaqaviy tahdidlarga duch kelishi mumkin bo'lgan davlatlar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bunda, asosiy vazifa xalqaro tinchlik va xavfsizlikni saqlash imperativi bilan xalqaro huquq va inson huquqlarining fundamental prinsiplari o'rtasidagi muvozanatni topish bo'lib qoladi.

References:

1. United Nations Security Council. (n.d.). *Sanctions*. United Nations. <https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/information>
2. Inter-Agency Standing Committee. (1996, 29 mart). *BMT sanksiyalarining gumanitar yordamga ta'siri*. https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2014-12/WG21_2.pdf
3. Karlsson, L. (2009). *Challenges and responses to the use of targeted UN sanctions*. Lund University. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1559107/file/1564877.pdf>
4. Biersteker, T. J., Eckert, S. E., & Tourinho, M. (2013). *The effectiveness of United Nations targeted sanctions*. Graduate Institute of International and Development Studies. https://repository.graduateinstitute.ch/record/287976/files/effectiveness_TCS_nov_2013.pdf
5. Fassbender, B. (2006). *Targeted sanctions and due process*. United Nations Office of Legal Affairs. https://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf
6. Grinberg, R. S., Belozyorov, S. A., & Sokolovska, O. (2021). *Effectiveness of economic sanctions: Assessment by means of a systematic literature review*. *Economy of Region*, 17(2), 354–374. <https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2021-2-1>
7. Koehler, A. F. (2024). *Inhumane diplomacy: A systematic review on the effects of international sanctions on poverty*. *International Trade, Politics and Development*, 8(3). <https://doi.org/10.1108/itpd-02-2024-0008>
8. Cortright, D., & de Wet, E. (2010). *Human rights standards for targeted sanctions*. Fourth Freedom Forum. <https://www.fourthfreedomforum.org/wp-content/uploads/2020/06/Human-Rights-Standards-for-Targeted-Sanctions.pdf>
9. Niederberger, A., & Biersteker, T. J. (2022). *UN individual sanctions listing and delisting patterns and their interaction with autonomous measures: Considerations for mediators*. United Nations University. https://collections.unu.edu/eserv/UNU:8658/UNU_DelistingReport_Web_Final.pdf
10. United Nations Security Council. (2022, 7 fevral). *Concerned by unintended negative impact of sanctions, speakers in Security Council urge action to better protect civilians, ensure humanitarian needs are met*. United Nations. <https://press.un.org/en/2022/sc14788.doc.htm>